

VEDEŽ

CASOPIS

za šolsko mladost.

Tečaj III.

V četrtek 6. rožnika (junija) 1850.

List 23.

V jamo pade, kdor jo drugemu koplje.

Povest, spisal Koseski.

(Dalje.)

O molitvi, gostovanju in prenašanju neskončnih daril steče tridanski praznik. Zadovoljnost, živo veselje in serčna radost se svetijo na obrazih cesarske družine. Nenavadno bogato je to leto od Sultana obdarovana. Nar bogatejše, naj imenitniše med vsim pa očitno naš Lamprin. Razumé se, da je cesarski ljubljjenik. Od njegovih dragocenih daril je vse govorilo. Posebno od nekega krasnega, z dragim kamnjem, zlatom in žlahtno kožuhovino obšitega oblačila, ktero v znamenje cesarske milosti mu je Sultan zana-prej nositi ukazal. Govorilo se je clo, da mu je dovoljeno bilo, v saraju brado imeti, kar po turškeji šegi naj večjo, le dvema možema skazano čast pomeni.

Pervega dneva po praznikih pokliče Sultan vselega Lamprina, prijazno ga nagovori in mu reče te besede: „Veliko sim ti namenil, tvoja mladost mi še ne da vsega speljati. Za zdaj te v čast Kapidžibašeta povikšam, in te dam Tamulii za skrivnega ključarja. Slišal si, koliko jo cenim. Slišal si, da je zvezda mojega življenja. Vari jo, kakor jedro svo-

jega očesa!“ To pomenljivo izusti, ga prime za roko in spremivši ga v gori popisano hišo, mu vse na tanko pové in naroči, kar njegovo prihodno službo tiče. Na vratih harema stoji Kizlaraga — dva megléna pogleda zadeneta krasno okinčanega Lamprina.

Zdaj se Lamprinova čast in slava po celem Carigradu, po celej deržavi razglasi. Nihče več ne dvomi, da mu je vse doseči mogoče Kdor želje ima, clo velikani turškega cesarstva, clo poslanci ptujih kraljev se k njemu obračajo, kadar kaj naglo in gotovo od Sultana zadobiti hočejo. Več velja njegova beseda, kakor naj umniše govorjenje imenitnih govorunov, kakor cele knjige gladko in lično spisanih prošinj. Vse se mu priklanja, vse prilizuje, vse v njem prihodnjega nadvezirja, vsegamogočnega svetovavca v saraju, viditi meni. Neizmerno bi bil obogatel, ko bi ga denár in bogastvo mikala bila.

Za vse to je naš Lamprin le malo serca imel. V prid svoje nove službe živo vžgan, in od cesarske milosti globoko ganjen, se neprejenljivo trudi, dolžnosti svojega poklica na tanko spolniti. To mu je tim več na sercu, ker ga vedno nekako skrivno nagnjenje v bližo izročene cesarske prijateljice tira. Večkrat se mu je zdelo, da bi vse svoje premoženje, vso svojo čast za eno besedico njenih ust brez prevdarka dati pripravljen bil. Toda le malokdaj se Tamulija iz skrivnih izb in stanic prikaže, in to malokdaj le med neštevilno družbo svojih urnih odalísk, po turškejši šegi v neprevidljive zagrinjala skrita. Zapovedi njene po eni ali drugi odalíski do Lamprina pridejo.

Takó se luna trikrat premení. Nekega poletnega večera sliši Lamprin, v svoja opravila zamišljen, na enkrat blizo sebe v materinskem jeziku pregovoriti: Zdravstvuj*), Ivan Jurjevič! Urno se oberne in Tamulijo pred sabo zagleda z razkritim obrazom. Kdo popiše njegovo stermenje, njegovo osupnjenje, kdo občutke njegovega serca, ker v naj imeninišej lepoti cesarskega harema lastno svojo sestro spo-

*) Zdravstvovati, še zdaj po ruski: zdrav biti.

zna? Kdo popiše, koliko in kaj sta si vse povedati imela? Enajst let se nista vidila, in ob času prisiljene ločitve oba otroka bila. Da sta v sercu veri svojih staršev zvesta, in zgoli čista kristjana ostala, mahomedanskega zakona le na videz, le po sili se poprijela, da do ničesar take žive želje nimata, kakor znebiti se takó sitnega moranja, ino te strašne imenitnosti, v katero ju je čudna osoda zaplela, sta si na nagloma povedala, ter zgovorila se, da nju bližne zlahte živa duša zvediti ne sme, ker po šegi, v saraju takrat vladajoči, takó bližni žlahtniki so brez odloga morali ločeni biti. To sklenivši Tamulija krasno svoje lice zakrije, urno odide, in kakor lahka senčica v skrivne svoje izbe zgine.

Zdaj so našemu Lamprinu krasni dnevi čiste zadovoljnosti v saraju iztočnega veličanstva, v hiši ljubeznive njegove sestrice tekli. K spolnjenju sreče njegovega serca mu gotovo ničesar ni manjkalo. Res mu jo včasih bilo, kakor da bi ga nekakošne odljudne osebe zalezovale. Večkrat je obraze ženskega in moškega spola srečal, kjer bi bil naj manj mislil. Toda na čistost svojih namemb gledaje, ino svest si cesarske ljubezni in milosti, se je le malo za vse to menil.

Kratkim uram enako mu je mesec za mescem pretekkel, zima mine, ino zopet se bližajo bajramski prazniki. Zdaj Lamprin po primerleju od nekega na novo v Korciri vjetega roba zvé, da so mu starši od velike žalosti pomerli. Živo ganjen brez odloga priložnosti išče in jo najde, z drago svojo sestrico govoriti. Strašno žalostna je ona bila ob taki grozni novici. Solze se ji s curkom po licu vlijejo. Lamprin jo ljubeznivo prime za roko ter jo tolaži, kolikor mu je njegova lastna žalost pripustila. Tako tolaživši in pogovarjavši se, zaslišita v bližnih odpertih stanicah nekako naglo šumenje. Kakor bi trenul, Tamulija v svoje izbice zgine. Lamprin se po glasu ozrè ino vidi v mraku večerne ure iz tretje stanice dva visoka možaka zmuzniti se. Zadnjega spozná — bil je Hassan Kizlaraga.

(Dalje sledi.)

Gad vgrizne deklico,

Dnevi so že gorki, gadje so svoje pozimske gadine zapusili, se solnčijo po samotnih krajih, in si iščejo hrane po germovju in po travi, posebno blizo mišin. Že marsikterega brezskerbnega otroka je na takem kraju gad vgriznul in mu s svojim hudim strupom žalostno smert zaval.

V vasi K. blizo Višnjegore gre neka mati mesca aprila 1845 za živino, ktera se je v hosti pasla. Saboj vzame dve hčerki, eno pri šestih, eno pri štirih letih. Hladno je že bilo, ker je bilo že ob štirih popoldne. Na lepi ravnici, z germovjem obdani, v zavetju mati pogerne rjuho in reče deklicama: Tukaj sedite, lepo se igrajte, in čakajte me, grem živinico zavernit; ko jo sèm priženem, pojdemo z živinico vred domú. Mati gre, ni bila zlo daleč od dekličkov, kar zasliši mlajšo hčerko na vse gerlo zavpiti in na vso moč jokati. Mati misli, zbodla se je, zató takó vpije; vendar materna ljubezen do otroka jo žene nazaj, hitro je bila pri otrocih. Kar, oh! kakó se prestraši, ker viidi, da je deklico pisan gad v nogo pičil, kterega je dekle od noge še otepalo, ko je mati prišla. Mati vsa prestrašena nese ranjenega otroka hitro domú, prikličé tudi očeta, ki ni ravno daleč preč orál, toda nobeden ne vé, kakó pomagati. Vtaknuli so sicer nožico v merzlo vodo, in iz sedmih luknjic je kerv iz noge curela, kamor je bil strupeni gad svoje zebé zasadil; tudi so nožico nad rano terdo prevezali; vendar je bilo vse to že prepozno. Dekletu je zmiraj hujše prihajalo, začelo je nazaj metati, v glavo otekati in v šestih urah je bilo mertvo.

Grozno sta žalovala oče in mati, ker sta takó po nesreči zgubila ljubeznjivo hčerko, pa nju žalost in jok so še množili nekteri bedasti, zabiti in nevedni sosedje, polni neumnih vér in praznih vraž, ker so jima pripovedovali, da človek od gada pičen, če v 24 urah vmerje, ne more zveličan biti! Cuditi se je, da se v današnjih časih taka gerda vraža med ljudmi najde! To pride od tod, ker ljudje

raji in bolj trdno verjamejo jezičnim sleparjem in beraškim cigankam, kakor učenikom prave keršanske resnice. Vsaka neumna vraža je strupen gad v keršanskej véri.

Skerbno pazite tedaj, ljubeznjivi otroci! kam pod milim nebom sedete ali ležete. Ne segajte tudi v germovje po jagodah; koliko jih je že namesto rudeče jagode strupeni gadov zob v roko ali nogo dobilo!

L u n a.

(Prilika.)

Svetlo solnce je bilo že zdavnej za gore zašlo, ble-da luna s črnim pokrivalom pogernjeno zemljo razsveti, in le sem ter tje je kaka meglica viditi, ko se oče in sin zopet proti domu podasta, ki sta ljubega strica obiskala. Fantič se z veseljem k luni ozira, rekoč: „Glejte, ljubi oče! kako lepo in čisto nam ble-da luna sije, in kako lahko se na njo ozirava, kar nam solnce zavolj svoje velike svitlobe ne pripusti.“

„Ti veš, ljubi sinček!“ mu oče odgovori, „luna ima svojo luč od solnca, zatorej pa tako pohlevno in tiho med zvezdami svojo stezo gre. Ravno taka je tudi z bogaboječimi kristjani. Ker vedó, da je vsaka čednost le božje darilo, hodijo polni ponižnosti med svojimi brati okoli.“

Komaj so oče izgovorili, črna megla luno zakrije. Žalosti se fant jokati jame. — Oče ga tolažijo in pravijo, da bode ljuba luna kmalo se zopet prikazala. In tako je tudi bilo. Komaj ble-da luna zopet skoz goste oblake poluka, je serce fantička novo veselje obšlo, in oče mu re-kó: „Vidiš, ljubi otrok! kakor se je luni godilo, ravno ta-ko se bogaboječim godi. Najdejo se malopridneži, ki le temoto ljubijo, luč pa sovražijo in zatorej jih obrekujejo, jim sramoto pripraviti in jih celo med ljudmi otemniti že-lijó. Na zadnje pa vendar luč temoto premaga, in nedol-žnost se še veliko lepša prikaže. Zatorej, ljubi sin! bodi ponižen in ovenčaj svoje serce s čednostimi; takrat se ti hudobnih ni bati, kateri ti ravno tako malo škodovati za-

morejo, kakor tudi črna megla lunine svetlobe vgasniti ne more.

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 12. — II. sklanja.

Po drugi sklanji se ravnaajo imena ženskega spola, z *a* na koncu po izgledu „riba“; s soglasnico na koncu pa, ako je *i* edinobrojnega rodivnika kratek, po izgledu „nit“, — ako je dolg (*i*), po izgledu „klop.“

Edinobroj.

1. Riba

2. rib-e

3. rib-i

4. rib-o

5. pri) rib-i

6. z) rib-o

1. nit

2. nit-i

3. nit-i

4. nit

5. pri) nit-i

6. z) nit-jo

1. Klóp

2. klop-i

3. klóp-i

4. klóp

5. pri) klóp-i

6. s) klop-jó

Dvobroj.

rib-i

rib

rib-ama

rib-i

rib-ah

rib-ama

nit-i

nit-i

nit-ima

nit-i

nit-ih,

nit-ima

klop-i

klop-i

klop-éma

klop-í

klop-éh

klop-éma

(Dalje sledi.)

Višebroj.

rib-e

rib

rib-am

rib-e

rib-ah.

rib-ami

nit-i

nit-i*)

nit-im.

nit-i

nit-ih.

nit-imi

klop-i

klop

klop-ém

klop-i

klop-éh

klop-mi.

Deseto pismo.

Neki mladenec, ki so mu oče vmerli, prosi svojega strica v mestu, da bi mu svetovali, kaj in kako bi bilo naj bolje storiti.

Ljubi gospod stric!

Ni še dolgo, kar ste bili sami priča velike zgube

*) Da je napáčno govoriti ali pisati *nít* (brez *i*), pričá staroslovenščina in govor več slovenskih krajev, kjer polglasnic ne požirajo.

in žalosti, ko so mi ljubi oče tako naglo vmerli. — Zlo sim žalosten, ako pomislim, da sim ljubega očeta tako kmalo zgubiti moral. Nobenega več zdaj nimam, da bi mi kaj storil in preskerbel. Okoli in okoli so vsi le ptuji ljudje, šlahte nikjer več nimam, kot samo še Vas ljubi stric; ki bote gotovo tudi zame skerbeli. — Ker Vas poznam, da ste, kot so bili moj oče, blagega in dobrega serca, mi je lahko Vas prositi in se Vam lepo priporočiti, da bi hoteli zdaj Vi moj oskerbnik in oča biti. Znano Vam je, da sim dozdej v domačo šolo hodil, in se branja in pisanja še dobro navadil. Služit iti me zdaj eni nagovarjajo, eni mi zopet pravijo, da bi se kakega rokodelstva lotil. Pač mi bi bilo bolj všeč, ko bi se kaj naučiti mogel; toda sam sim revež, in si ne vem pomagati.

Prosim Vas, ljubi stric! svetujte mi, kaj bi bilo bolje za me, da bi šel služiti, ali se — ktereга rokodelstva učiti? Nadalje Vas tudi pohlevno prosim, če bote pri volji, da se kaj učiti pričnem, ko bi mi kakšnega mojstra v mestu dobili, ktereга poznate, da bi bil zame naj boljši. Saj veste, da si sam pomagati ne znam; svetujte in pomagajte mi tedaj, ljubi stric! vedno bom

Vaš

pokorni sinovec

V Strahinju 4. rožnika 1850.

Andrej.

(Enajsto sledi.)

Gotovo zdravilo.

Slavni Boerhave je sporočil, da se morajo po njegovej smerti vsi rokopisi in vsi listi, ki se v hiši najdejo sožgati, razun same jedne knjige, ktero bodo v njegovej skrinji najšli. H koncu prodaje njegovega premoženja še ponudijo bukve, ki so bile z zlatom in srebrom obilno okovane. Neki bogati žlahtnik jih vгляda in misleč, da vse skrivnosti zdravilstva zapopadejo, obljubi za nje hitro de-

set jezer rajniš (goldinarjev), ter jih tudi zderži. Ko jih odpre, ne najde v celej knjigi nič drugega, kot le bele liste, in ko prvega pogleda, bere sledeče verstice: „Imej glavo hladno, noge tople, želodec prazen, in nikdar zdravnika ne boš potreboval.“

Povabilo
na naročbo Vedeža za II. polletje 1850.

Z drugim mescem se začne drugo polletje tega leta. Prosimo tedaj vljudno vse p. n. stare prejemnike Vedeža, ki so si ga le za polovico ali četert leta naročili, svoja naročila blagovoljno ponoviti, druge pa, jim obilno pristopiti hoteti.

V Ljubljani v tiskarnici gospe Rozalije Eger prejemman velja Vedež, ki dobi vsako četertletje eno doklado različnih podob, za pol leta 45 kr., za četert 23 kr. (Tistim, ki ga lahko ceneje dobivajo, je to znano). — Za pošiljanje na dom se plačuje za pol leta samo 5 kr.

Po pošti velja Vedež z vsim skup za pol leta 1 fl. 5 kr., za četert 33 kr. — Od pisem z denarji za Vedeža ni treba nič poštnine plačati, ako se napisu pristavi: „Z 1 fl. 5 kr. (ali 33 kr.) naročnine (Pränumerationsgeld) za Vedeža.“

Vredništvo.

Zastavica.

Kje lajajo psi z repi?
Vesnik. Povsod, nobeden ne čerze repa od sebe, preden salaja.

Slovensko-ilirski slovník.

Čevo ali črévo, črévo.

Čigav, a, o? čigav, a, o? ali:

Čiji, a, e? čiji, a, e?

Čistati, čeniti, poštovati.

Čist, a, o, čist, a, o.

Čistilice (klinček za zobe čistiti), čistilica.

Čistišče, čistišče (prazen prostor, kjer se kaj čisti).

Čistiti, čistiti.

Čistnica, čistnica (hiša i. t. d., kjer se kaj čisti).

Čizma, čizma.

Čizmica, čizmica.

Čistost, čistota.

Člén, član, sglóba, kolénice.

Člòvek, čovèk.

Človèkov, a, o, čovèkov, a, o.

Človèški, a, o, čovèčan, čna, čno, čovèčanski, a, o.

Založnica Rozalija Eger. — Odgovorni vrednik J. Navratil.

V Ljubljani.